

ИЗВЈЕШТАЈ

о оцјени подобности теме и кандидата за израду докторске тезе

ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Одлуком Научно–наставног вијећа Економског факултета Универзитета у Бањој Луци број: 13/3.1180-VIII-9.8/16, а на основу члана 149. Закона о високом образовању, члана 54. Статута Универзитета у Бањој Луци и члана 20. Статута Економског факултета, на сједници одржаној 06.07.2016. године, именована је

Комисија за оцјену подобности кандидата и теме докторске дисертације у саставу:

Предсједник:

Проф. др Новак Кондић

Звање: редовни професор

Ужа научна област: *Рачуноводство и ревизија*

Институција: Економски факултет Универзитета у Бањој Луци

Члан:

Проф. др Драган Микеревић

Звање: редовни професор

Ужа научна област: *Пословне финансије*

Институција: Економски факултет Универзитета у Бањој Луци

Члан:

Проф. др Ката Шкарић Јовановић

Звање: редовни професор

Ужа научна област: *Рачуноводство и пословне финансије*

Институција: Економски факултет Универзитета у Београду

Комисија је детаљно размотрела биографске податке о кандидату, његове стручне квалификације, досадашњи научно – истраживачки рад, објављене научне радове, оцјенила је оригиналност, значај и научни допринос истраживања које кандидат намјерава провести. Након разматрања подобности кандидата Mr Синише Рајковића и теме под насловом „**Утицај креативног рачуноводства на квалитет финансијског извјештавања привредних друштава у Републици Српској**“, те извршених допуна у складу са Закључком Сената Универзитета у Бањој Луци број: 02/04-3.2839-71/16 од 27.10.2016. године, Комисија у пуној међусобној сагласности подноси Вијећу измјењен извјештај.

1. БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ, НАУЧНА И СТРУЧНА ДЈЕЛАТНОСТ КАНДИДАТА

Основни биографски подаци

Синиша (Слободан) Рајковић рођен је 26.05.1986. године у Mrкоњић Граду. Основну школу и Гимназију завршио је у Mrкоњић Граду са одличним успјехом. Дипломирао је 2009. године на Економском факултету Универзитета у Бањој Луци, одсјек Финансије, банкарство и осигурање, смјер Рачуноводство и ревизија, са радом из области пословних финансија и просјечном оцјеном 8,8. Школске 2009/10 године уписао је постдипломски – магистарски студиј, смјер Финансијски менаџмент. Постидипломске студије је завршио 29.12.2014 године на Економском факултету Универзитета у Бањој Луци са просјечном оцјеном 9,50, одбравнивши магистарску тезу под називом: „**Анализа ризика у функцији оцјене прихватљивости инвестиционог пројекта**“. Од страних језика кандидат се активно користи енглеским језиком.

Од 01.01.2010. – 31.12.2010. године радио је на позицији приправника у Савезу рачуновођа и ревизора Републике Српске. Од јануара 2011. до фебруара 2014. године обављао је послове на позицији Координатора за савјетовање и едукацију за банке и осигуравајућа друштва. Од фебруара 2014. године именован је на мјесто шефа рачуноводства Савеза рачуновођа и ревизора Републике Српске и самосталног стручног сарадника за савјетовање и едукацију за банкарство и осигуравајућа друштва и сертификоване форензичке рачуновође. Посједује професионално – стручна звања и лиценце Сертификованог рачуновође и Овлашћеног ревизора.

Кандидат mr Синиша Рајковић је ожењен, отац једног дјетета и тренутно живи у Бања Луци.

Научно – истраживачки рад

У периоду од 2011. године до данас кандидат mr Синиша Рајковић је као аутор или коаутор објавио шест радова који су класификовани као научни прегледни радови.

У наставку се даје преглед објављених научних радова.

Радови који се категоришу као научни:

Рајковић С. (2011) *Технике оцењивања исплативости улагања*, Financing – научни часопис за економију 03/11, Финрар д.о.о. Бања Лука и Financing д.о.о.

У потрази за најбољом методом евалуације инвестиционих пројеката, у овом раду кандидат је извршио компарацију динамичких и статичких техника оцјене исплативости инвестиција, те анализирао њихове предности и недостатке настојећи да пружи одговор на питање: који метод користити приликом доношења одлуке о инвестирању? Истражујући дату проблематику, кандидат је на практичним примјерима указао на предности динамичких метода и тиме показао зашто су динамичке методе популарније и доминантније приликом анализе инвестиционих

алтернатива и које методе користити приликом рангирања независних инвестиционих пројектата.

Рајковић С. (2015) *Монте Карло симулације у функцији анализе ризика инвестиционог пројекта*, Financing – научни часопис за економију 02/15, Финрар д.о.о. Бања Лука и Financing д.о.о.

Имајући у виду да је будућност неизвјесна и непредвидива и да је ризик стални пратилац инвестиционих пројектата, кандидат је кроз овај рад указао на Монте Карло симулације као једно од могућих решења за минимизирање и управљање ризицима пројекта. Користећи се Oracle-овим, Cristalball софтвером, кандидат је на практичном примјеру илустровао Монте Карло симулације указујући на критичне параметре(ризичне догађаје) пројекта, њихов могући утицај на исход пројекта, корелацију међу варијаблама које су предмет разматрања, њихову међусобну зависност, вјероватноћу појављивања тих варијабли и осјетљивост пројекта на њихове промјене. У условима расположивости квалитетних и релевантних података, истраживања су показала да су симулације ипак најбољи избор када је ријеч о методама за анализи ризика.

Рајковић С. (2016) *Beneish M score модел у функцији детекције рачуноводствених манипулација*, Financing – научни часопис за економију 03/16, Финрар д.о.о. Бања Лука и Financing д.о.о.

С обзиром да корисници финансијских извјештаја очекују да у њима пронађу поуздане и истините податке како би могли да донесу исправне одлуке, кандидат указује на опасност од разних манипулација, замагљивања, фалсификовања и лажирања финансијских извјештаја. Бројне финансијске афере, преваре и скандали, нанели су озбиљан ударац рачуноводственој професији, уздрмали повјерење корисника финансијских извјештаја те оправдали страх и скептицизам инвеститора и повјерилаца у погледу квалитета и поузданости финансијског извјештавања. У складу с овим чињеницама, кандидат је у раду представио Beneish M score модел као алат који може помоћи корисницима финансијских извјештаја да сазнају да ли су дати финансијски извјештаји били предмет рачуноводствених манипулација. Кандидат је идентификовао кључне варијабле и параметре модела, објаснио њихову улогу, значај и квантifikовање, те на практичном примјеру илустровао Beneish M score модел са пет и осам варијабли. Добијене резултате кандидат је упоредио са граничном вриједношћу те на тај начин дао одговор на питање да ли је компанија чији су извјештаји били предмет разматрања манипулисала добитком или не.

Кондић, Н., Рајковић, С. (2016) *Хармонизација ентитетских закона о рачуноводству и ревизији – имплементација захтјева ЕУ директиве у локално законодавство*, Зборник радова са 17. Међународног симпозијума у Сарајеву, 237-345

Потписивањем Споразума о стабилизацији и придрживању са Европском унијом преузета је обавеза усаглашавања националних законодавстава са прописима ЕУ. Кандидат је кроз овај рад указао на сложеност и дуготрајност процеса хармонизације прописа, посебно у сложеној државној заједници каква је Босна и Херцеговина. Фокус рада је на компарацији ентитетских закона о рачуноводству и ревизији, анализи њихове усаглашености са Законом о рачуноводству и ревизији БиХ као и релевантним директивама ЕУ, идентификовању одређених међусобних одступања законских прописа, као и одступања у односу на правне тековине ЕУ.

Кондић, Н., Рајковић, С. (2016) *Контрола квалитета ревизорске професије као фактор повећања кредитабилитета финансијског извјештавања у Републици Српској*, Зборник радова са 20. Међународног конгреса рачуноводствене и ревизорске професије у Републици Српској Савеза рачуновођа и ревизора Републике Српске у Бањи Врућици, 273-290

Истинито и објективно финансијско извјештавање представља системски предуслов за развој привреде у целини, али истовремено има наглашен друштвени значај. Са развојем корпоративних предузећа и тржишта капитала, проблематика квалитета финансијских извјештаја и контроле квалитета ревизорских друштава се актуелизовала и добила још више на значају. С тим у вези, кандидат је у раду указао на значај висококвалитетног финансијског извјештавања и потребу успостављања и функционисања система контроле квалитета и јавног надзора ревизорске професије у Републици Српској, истичући при томе кључне етичке принципе и начела ревизије, те релевантну професионалну легислативу и законодавну регулативу које се тичу контроле квалитета и јавног надзора над радом привредних друштава за ревизију и овлашћених ревизора.

Кондић, Н., Рајковић, С. (2016) *Надзор над радом овлашћених ревизора и привредних друштава за ревизију у БиХ*, Зборник радова са 11. Међународног конгреса рачуновођа и ревизора Црне Горе у Бечићима, 120-134

Квалитетно финансијско извјештавање као и контрола квалитета рада ревизорских друштава су јавни интерес. Јавни надзор ревизорске професије огледа се у контроли испуњености законских одредби које регулишу ову професију. Фокус рада је на компарацији како ентитетских законских рјешења у погеду надзора над ревизорском професијом, тако и прописа земања у окружењу који регулишу ову област. На основу релевантних података, кандидат је исказао на критична подручја (радна документација, интерне контроле, материјалност) и пружио конкретне препоруке за успостављање и унапређење независног јавног надзора над ревизорском професијом.

Како се може закључити, четири научна рада кандидата су директно повезана и са ужом научном области која је предмет истраживања докторске дисертације. На основу тога се може дати позитивна оцјена научног рада кандидата мр Синиша Рајковић и његове посвећености у решавању проблема.

Кандидат Мр Синиша Рајковић својим укупним дјеловањем и понашањем показује врло амбициозан приступ бављењу економском науком, упуштајући се у разматрања сложених економских проблема као што је квалитет финансијског извјештавања и креативно рачуноводство. Објавом научних радова потврдио је познавање методологије научног рада и добро познавање области из које пријављује докторску тезу.

Имајући у виду формално образовање кандидата, познавање методологије економске анализе, искуство у научно-истраживачком раду и добро познавање предмета анализе, Комисија је мишљења да је кандидат Мр Синиша Рајковић подобан за израду докторске дисертације на Економском факултету Универзитета у Бањој Луци под насловом: Утицај креативног рачуноводства на квалитет финансијског извјештавања привредних друштава у Републици Српској.

2. ЗНАЧАЈ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

2.1 Значај истраживања

Информације о финансијском и приносном положају, као и информације о токовима готовине извјештајних ентитета које се презентују у њиховим финансијским извјештајима одвијек су биле корисне и значајне за доношење економских одлука широког круга корисника. Под заинтересованим корисницима се подразумјевају интерни (менаџери, власници, синдикати итд.) и екстерни корисници (инвеститори, повјериоци (кредитори, банке), купци, добављачи, држава, јавност итд.) финансијских извјештаја. Свака од ових интересних група има различите информационе потребе и захтјеве који се стављају пред финансијско извјештавање и рачуновође, у зависности од природе одлука које се доносе на основу добијених информација. Корисници финансијских извјештаја очекују да у финансијским извјештајима пронађу разумљиве, релевантне, поуздане, истините, правовремене и упоредиве информације о рентабилности, солвентности, ликвидности и ефикасности управљања средствима у извјештајном ентитету, на основу чега ће доносити одлуке о свом ангажовању у односном извјештајном ентитету (*Стевановић, 2011*). Имајући у виду да су финансијски извјештаји углавном екстерно орјентисани, транспарентни и доступни јавности, може се закључити да се на тај начин доприноси ублажавању информационе асиметрије између менаџмента и заинтересованих екстерних корисника. На основу претходног, може се констатовати да је један од најважнијих задатака и циљева финансијског извјештавања – заштита инвеститора и повјерилаца, који се јављају као примарни корисници финансијских извјештаја захваљујући развоју финансијских тржишта.

Значај објављених информација у финансијским извјештајима је драматично порастао у последњих неколико декада. Наиме, примјена „креативног“ рачуноводства и презентовање нереално високих и нетачних резултата нанијели су тежак ударац рачуноводственој професији и уздрмали повјерење заинтересованих корисника у финансијске извјештаје. Манипулације, замагљивања, фалсификовања и лажирања финансијских извјештаја за реперкусију су имале бројне финансијске скандале и преваре (Enron, Helmsley Enterprises, WorldCom, Maxwell Communications итд.) у последњих тридесет година, чиме се проблем повјерења и квалитета финансијских извјештаја актуелизовао. Свака дисторзија финансијских информација у односу на економску реалност доприноси повећању ризика од доношења погрешних економских одлука и, у исто вријеме, актуелизује питање процјене квалитета финансијског извјештавања (*Белопавловић, Стевановић и Миновић, 2011, стр. 727*). „Креативно“ понашање менаџмента предузећа везано за финансијско извјештавање, као и растући број превара и афера оправдао је скептицизам и страх екстерних корисника у погледу кредитабилитета и вјеродостојности финансијских извјештаја које презентују извјештајни ентитети. Наиме, повјерење се тешко стиче, а лако губи, и једном изгубљено повјерење инвеститора и повјерилаца тешко је опет вратити. Управо из тих разлога поставља се питање релевантности и вјеродостојне презентације финансијских извјештаја и појаве креативног рачуноводства приликом њиховог сачињавања.

Поред претходно наведеног, не смије се занемарити и комплексност и промјењивост нормативне основе и њен утицај на квалитет финансијског извјештавања. Наиме, комплексност правила за признавање, класификацију и вредновање, неусаглашеност Оквира за финансијско извјештавање и Међународних рачуноводствених стандарда и Међународних стандарда финансијског извјештавања (МРС/МСФИ), неусаглашеност између појединачних МРС/МСФИ и промјењивост

нормативне основе може довести до презентације нетачних финансијских извјештаја и повећати могућности појаве „креативног“ рачуноводства (*Шкарић Јовановић, 2015*). Сличног мишљења је и Малинић који сматра да „упркос напорима законодавца, регулаторних тијела и професије да се обезбиједи истинито и поштено извјештавање, креативно финансијско извјештавање опстаје као реална опасност по квалитету финансијског извјештавања“ (*Малинић, 2009, стр. 154*).

У стручној и научној литератури присутне су различите дефиниције појма креативног рачуноводства. Сам термин „креативно рачуноводство“ више се преферира у Европи, док се у Сједињеним Државама много чешће користи израз „управљање зарадом (earnings management)“ (*Amat и Gowthorpe, 2004*). Према мишљењу поједињих релевантних аутора, израз „креативно рачуноводство“ је потекао у медијима Уједињеног Краљевства, од стране финансијских и економских новинара и извјестилаца са финансијских тржишта (*Stolowy, Lebas и Ding, 2013, стр. 581*). Према Stolowy-у и другима, под креативним рачуноводством се подразумјева „неприкладна (непримјерена) примјена рачуноводствених стандарда с циљем да се инвеститори доведу у заблуду представљајући им оно што желе да виде – константан раст и пословање са добитком“ (*Stolowy и др., 2013, стр. 581*). Други аутори пак сматрају да креативно рачуноводство „обухвата сваки и све оне поступке који се користе да би се манипулисало подацима у финансијским извјештајима укључујући агресивно рачуноводство, примјену рачуноводствених принципа супротну њиховом духу, лажно финансијско извјештавање и све поступке који воде ка управљању добитком или манипулисању приходима“ (*Mulford и Comiskey, 2002, стр. 3*). Малинић и Стевановић сматрају да „креативно рачуноводство подразумјева непрофесионалну и неетичку примјену рачуноводствених правила у циљу стварања погрешне представе о финансијском положају и успјеху предuzeћа на начин да они значајно одступају од економске стварности, мотивисано интересима једне интересне групе, а не општим интересима свих стејхолдера“ (*Малинић и Стевановић, 2009, стр. 80*). Инвестициони аналитичари, *Griffiths (1986, 1955)* и *Smith (1996)*, у својим студијама често су за креативно рачуноводство употребљавали и израз „рачуноводствена акробација“, док су *Mathews и Perera (1996, стр. 260)* користили термине као што су „штимовање књига“ или „коузметичко извјештавање“.

Наиме, у самим зачецима креативног рачуноводства, идеја је била да оно послужи као „инструмент који ће омогућити реални и објективни приказ стварног финансијског положаја и резултата пословања предuzeћа путем финансијских извјештаја унутар рачуноводственог регулаторног оквира“ (*Фригановић, 2008., стр. 86*). Иако то није била првобитна намјера, креативно рачуноводство у пракси је постало синоним за манипулативно рачуноводство. Према Међународним стандардима ревизије „манипулативно финансијско извјештавање је свјесно чињење неправилности, укључујући испуштање евидентирања и објелодањивања у финансијским извјештајима које имају за циљ да преваре кориснике финансијских извјештаја“ (*IFAC, 2010*).

Упоредо са развојем и све већом заступљености праксе креативног рачуноводства, наметала су се сљедећа питања:

- Да ли је и колико финансијско извјештавање квалитетно?
- Да ли су информације и показатељи из финансијских извјештаја поузданi?
- Да ли се заинтересовани корисници могу ослонити на финансијске извјештаје приликом доношења економских одлука? Односно, да ли је уопште могуће доносити рационалне финансијске и инвестиционе одлуке на основу података презентованих у финансијским извјештајима?

- Који су циљеви и мотиви коришћења креативног рачуноводства?
- На који начин спријечити или минимизирати утицај креативног рачуноводства?

Да би се дали одговори на ова и слична питања неопходно је процјенити и измјерити (квантификовати) квалитет финансијских извјештаја и утврдити егзистенцију и утицај креативног рачуноводства на њихову поузданост. Рјечју, фокус овог истраживачког рада ће бити проблем сагледавања међувезности креативног рачуноводства с једне стране и квалитета и поузданости финансијског извјештавања, с друге стране.

Дакле, главни научни проблем којим ћемо се бавити у овом раду и истраживању можемо дефинисати кроз питање:

Да ли, на који начин и у којој мјери креативно рачуноводство утиче на квалитет финансијских извјештаја привредних друштава у Републици Српској?

Многа емпиријска истраживања и студије спроведене с циљем да открију постојање праксе креативног рачуноводства у предузећима, доказ су актуелности и све већег значаја ове проблематике.

У наставку дајемо *преглед неких од досадашњих истраживања ове проблематике*.

Једно од већих глобалних истраживања квалитета финансијског извјештавања и утицаја одређених рачуноводствених варијабли и индикатора на њихову поузданост, спровели су професори са Универзитета у Западном Сиднеју (*Tang, Chen i Lin, 2008*). Ови аутори су креирали шест рачуноводствених индикатора на нивоу земље помоћу којих се идентификују евентуалне манипулатије и „керације“ у финансијским извјештајима, те су на тај начин створили темељ (основу) за израчунавање индекса квалитета финансијског извјештавања за 38 земаља у периоду 2000-2007. година. Користећи податке из 199.667 годишњих финансијских извјештаја компанија које котирају на берзи из 38 држава, дошли су до резултата да је квалитет финансијског извјештавања већи у земљама које су строжије у погледу допуштене рачуноводствене и правне регулативе, те заштите инвеститора.

Примјену практичних поступака креативног рачуноводства у британским компанијама истражио је *Terry Smith (1996)*. Smith је спровео истраживање у 185 најважнијих британских компанија и дошао до податка да се највише манипулисало са резервисањима (57%), неоперативним профитом (34%), ванредним трошковима (29%), пензионим фондом (28%) те капитализацијом трошкова (27%).

Истраживачка студија Одбора спонзорских организација Treadwayeve комисије (COSO – Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission) из 1997. године показала је да су у око 50% фризираних биланса у САД-у кориштене технике пријевременог признавања прихода или креирања фiktivnih прихода. (*Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission , 1997.*). Сличне резултате је показало и истраживање консултантске куће Huron према којем се свако пето кривотворење финансијских извјештаја обавља пријевременим признавањем прихода или признавање фiktivnih прихода. (*Floyd, 2003*)

Бараћ и Клепо (2006) су истраживали обиљежја рачуноводствених манипулатија у Хрватској. На основу обрађених резултата анкете које је послана на адресе 274 ревизора и анализе историјских података код 238 предузећа, ово истраживање је показало да су рачуноводствене манипулатије веома честа појава у Хрватској, посебно у подручјима амортизације, отписа потраживања, умањења вриједности дуготрајне имовине и дугорочних улагања у финансијске инструменте. Поред ових подручја,

ревизори су истакли и порезе, залихе, приходе, резервисања и ревалоризацију као честа подручја рачуноводствених манипулација. (*Бараћ и Клено, 2006*).

Нека истраживања су показала да управа предузећа чешће манипулише са висином прихода него са висином расхода приликом управљања добитком. *Dechow, Ge, Larson и Sloan* спровели су истраживање на узорку од 674 компаније у периоду од маја 1982. до јуна 2005. године у којима је била заступљена пракса креативног рачуноводства приликом састављања и презентовања финансијских извјештаја. Истраживање је спроведено на основу података Комисије за хартије од вриједности Сједињених Држава где је код 674 компаније пронађено укупно 1272 поступка креативног рачуноводства. Компаније су најчешће манипулисале приходом (54%), потом осталим расходима (25,1%) и фиксним трошковима (27,2%), потраживањима (19,1%), залихама (13,2%), редовним пословним расходима (11,4%) и обавезама (7,4%). (*Dechow, Ge, Larson и Sloan, 2011*).

Tassadaq и Malik (Tassadaq и Malik, 2015) су спровели упитник на 120 професионалних рачуновођа у Пакистану испитујући утицај техника креативног рачуноводства на финансијско извјештавање и могућности редуковања праксе креативног рачуноводства у предузећима. Резултати су показали да 65% испитаника сматра да је пракса креативног рачуноводства заспупљена у предузећима и да има значајан утицај на поузданост финансијског извјештавања. С друге стране, 45% испитаника је одговорило да компаније могу смањити праксу креативног рачуноводства помоћу успостављања квалитетније и строжије интерне контроле (ревизије) у предузећу, 28,8% је одговорило да је рјешење у унапријеђењу међународних рачуноводствених стандарда, док 16,35% сматра да одговор треба потражити у строжијим санкцијама и казнама. Резултати ове студије су показали да су главни манипулатори и корисници техника креативног рачуноводства менаџери (43,8%) и рачуновође (28,8%), док је 17,5% испитаника одговорило да су то ревизори. Статистички тестови који су кориштени у овом истраживању, показали су значајну везу између креативног рачуноводства и финансијског извјештавања ($P(0,025)<0,05$) а стандардизовани коефицијент бета (-0,251) је указао на негативну корелацију између зависне и независне варијабле, што значи да што је више заступљена пракса креативног рачуноводства у предузећу, вриједност финансијских информација се смањује. Тестови су показали и значајну везу између прихватања препорука ревизора и квалитета финансијских извјештаја ($P(0,007)<0,05$) тј. позитивну корелацију (0,299), као и значајну везу између државне (правне) регулативе/међународних рачуноводствених стандарда и квалитета финансијских извјештаја ($P(0,005)<0,05$) тј. позитивну корелацију (0,222).

Okoye и Alao (Okoye и Alao, 2008) истраживали су природу и учесталост праксе креативног рачуноводства у финансијским извјештајима у Лагосу, највећем граду у Нигерији у којем се одвија 80% комерцијалних и индустријских активности. Ова студија се базирала на истраживању проблема креативног рачуноводства и мотива менаџера да се упусте у манипулације финансијским извјештајима. Упитник је спроведен на узорку од 80 компанија случајним одабиром из популације која је сачињена од рачуноводствених и ревизорских фирми, комерцијалних банака и производних предузећа. Користећи Pearson-ов коефицијент корелације спроведена је корелацијска анализа између креативног рачуноводства и корпоративних превара с једне стране, и креативног рачуноводства и регулаторних контрола, с друге стране. Резултати су показали да је Pearson-ов коефицијент корелације за креативно рачуноводство и корпоративне преваре 0,601, док је овај коефицијент за корпоративно рачуноводство и регулаторне контроле износио 0,592. Обе вриједности су показале да је корелација значајна на нивоу 0,01 (двојасног). Већу корелацију, креативног рачуноводства и корпоративних превара аутори су интерпретирали на начин да постоји

значајан утицај креативног рачуноводства на злоупотребу рачуноводствених политика, које дозвољавају избор различитих рачуноводствених метода, што за реперкусију има манипулације трансакцијама у финансијским извјештајима. Истраживање је показало високу сагласност испитаника (чак 95%) по питању злоупотреба код избора различитих рачуноводствених политика и метода приликом сачињавања финансијских извјештаја.

Balaciu и други (*Balaciu, Bogdan, Mester и Gherai, 2012*) презентовали су емпиријске доказе везане за постојање и учесталост праксе креативног рачуноводства у Румунији. Емпиријско истраживање је спроведено у периоду мај – јул 2011. године помоћу упитника посланих на адресе овлашћених ревизора. Ова студија је имала за циљ да идентификује постојање, учесталост и форме манифестије креативног рачуноводства, његове мотиве и инструменте, као и могуће начине и правце дјеловања у циљу минимизирања његовог утицаја на поузданост финансијског извјештавања. Резултати упитника су показали да се ревизори са праксом креативног рачуноводства највише сусрећу код процјене и признавања резервисања за ризике, амортизације имовине, ревалоризације материјалне имовине и залиха. Већина ревизора (44%) сматра да финансијски извјештаји које презентују компаније нису довољно транспарентни, 68% њих сматра да су рачуноводствене манипулације присутне и учстале у пракси, док 68% испитаника вјерије да креативно рачуноводство може имати утицаја на доношење одлука заинтересованих корисника. Резултати овог емпиријског истраживања су показали да 72% испитаника сматра да квалитетан систем интерних контрола може умањити склоност и тенденцију кориштења креативног рачуноводства и повећати поузданост финансијског извјештавања. Кроз ово истраживање, Balaciu и други су помоћу Chi-square (Хи квадрат) теста и Pearson-овог (Пирсонов) коефицијента корелације испитивали и међузависност стажа и професионалног искуства ревизора с једне стране и идентификовања праксе креативног рачуноводства у финансијским извјештајима који су предмет ревизије, с друге стране. Pearson-ов коефицијент корелације за ниво значајности од 5%, износи 0,069 што одбације постојање корелације између ове две варијабле.

Xie и други (*Xie, Davidoson и DaDalt, 2003*) испитивали су улогу управе, одбора за ревизију и извршног одбора у спречавању креативног рачуноводства. Истраживање које су провели ови аутори је показало да је састав управног одбора и одбора за ревизију као и учесталост њихових састанака и активности утиче на вјероватноћу појаве праксе креативног рачуноводства у компанијама. Ови аутори су доказали да је мања вјероватноћа појаве креативног рачуноводства у предузећима у која су укључени независни директори споља и директори који имају одговарајуће корпоративно искуство. Такође, истраживање је показало да је број чланова одбора за ревизију са корпоративним искуством или искуством у инвестиционом банкарству негативно повезан са нивоом креативног рачуноводства у компанијама.

Истраживање корелације између креативног рачуноводства, резервисања за процјењене губитке по кредитима, дивиденди и ризика банака у Малезији спровели су Mohamed и други (*Mohamed, Zaini и Wasiuzzaman, 2011*) у периоду 2000-2009 године. Упитници су послани на адресе 24 локалне банке (9 комерцијалних и 15 инвестиционих) али су подаци прикупљени само од 10 банака. Ризик, резервисања за процјењене губитке по кредитима и дивиденда по акцији су одређени као независне варијабле. Резултати истраживања су показали да су ове три варијабле значајно повезане са креативним рачуноводством. Рјечју, креативно рачуноводство значајно утиче на ниво резервисања за процјењене губитке по кредитима, оперативне и системске ризике. Ово истраживање је показало да су резервисања за процјењене губитке по кредитима негативно повезана са временским разграничењима, што је индикатор могућег постојања управљања добитком (смањење добитки). С друге стране,

оперативни ризици су позитивно повезани са временским разграничењима, што може бити показатељ да креативно рачуноводство постоји тамо где је оперативни ризик висок. Треће, резултати су показали да су системски ризици негативно повезани с временским разграничењима што значи да финансијске институције нису под утицајем управљања зарадама без обзира на кризе с којим се суочава финансијски систем.

Biurrun и Rudolf (*Biurrun и Rudolf, 2010*) анализирали су да ли се разлике у заступљености праксе креативног рачуноводства банака међу земљама могу повезати са разликама у институционалним и регулаторним оквирима. Користећи узорак од 21.895 банака из 47 земаља у периоду 1990-2006 године, разматрани су следећи поступци креативног рачуноводства: изbjегавање губитка, изглађивање зараде и агресивно рачуноводство на основу њихових индикатора. Анализа се кретала у смјеру испитивања да ли су и у којој мјери индикатори поступака креативног рачуноводства (изbjегавање губитка, изглађивање зараде и агресивно рачуноводство) повезани са рестриктивности банкарских прописа и степеном заступљености јавне и приватне супервизије (надзора) банака. Такође, вршена су и тестирања како би се утврдило да ли су дати индикатори под утицајем облика власништва банака. Резултати овог истраживања су показали да је пракса креативног рачуноводства мање заступљена у земљама строжијих банкарских прописа и мјера јавног надзора. Међутим, највећи допринос смањењу креативног рачуноводства, како је показало ово истраживање, произилази из приватног надзора. Анализе су показале и да је облик власништва банака битан утицајни фактор на заступљеност креативног рачуноводства у банкама.

Yasuda, Okuda и Konishi (*Yasuda, Okuda и Konishi, 2004*) су спровели слично истраживање на јапанским банкама за период 1990-1999. година који се иначе сматра најтежим раздобљем за банкарски сектор Јапана због много лоших пласмана. Ови аутори су спровели емпиријско истраживање с циљем да установе повезаност банкарских ризика и временских разграничења. Налази указују на значајну негативну корелацију између ризика и управљања добитком. Када је ријеч о управљању добитком, Ahmed и други (*Ahmed, Takeda и Thomas, 1999*) истраживали су корелацију између резервисања за процјењене губитке по кредитима и управљања капиталом. Резултати су показали тенденцију да банке повећавају свој капитал са повећањем износа резервисања за процјењене губитке како би побољшали исказани капитал у скалду са регулативом Базела. У сличној студији коју су спровели Chang, Shen и Fang (*Chang, Shen и Fang, 2008*) испитивана је корелација између резервисања за процјењене губитке по кредитима и добитка из оперативног пословања банака које котирају на Тајванској берзи. Истраживање је било базирано на 164 компаније за период 1999-2004. годину и показало је позитивну корелацију између резервисања за процјењене губитке по кредитима и добити прије тог резервисања, годину дана послије добитка и ненаплативих кредита. Рјечју, студија је показала тенденцију да банке повећавају или смањују резервисања за процјењене губитке по кредитима с циљем да управљају са добитком.

С обзиром на актуелност и друштвени значај проблема, те недостатка истраживања и студија ове проблематике на нашем подручју, неопходна су даља истраживања. Иако је ова област и проблематика изузетно актуелна у свијету и иако се одговор на претходно питање чини једноставан, до сада су спроведена само малобројна истраживања у земљама бивше Југославије, док према досадашњим сазнањима не постоји нити једно значајније истраживање које је спроведено у нашој земљи или окружењу, а које доводе у спреку, односно корелацију, креативно рачуноводство (независну варијаблу) и квалитет финансијског извјештавања (зависну варијаблу). Управо из разлога што се ова област ријетко помиње у домаћој литератури и што је недовољно истражена код нас,

чини се занимљивим спровести теоријско истраживање и емпириско тестирање како би дошли до нових спознаја о егзистенцији и заступљености креативног рачуноводства у извјештајним ентитетима и његовом утицају на квалитет и поузданост финансијског извјештавања код нас.

Имајући у виду да су рачуноводствени стандарди често сложени и недовољно јасни, те да је рачуноводствени регулаторни оквир углавном флексибилан а да се квалитет ревизије финансијских извјештаја често доводи под знак питања, ствара се подлога за могуће креације и обликовања финансијских извјештаја у складу са циљевима менаџмента чиме се доводи у питање поузданост (кредибилитет) тих финансијских извјештаја. Управо ова констатација одражава шири предмет истраживања овог рада. Дакле, предмет истраживања припада области рачуноводства, ревизије и финансија, али је истраживачки фокус усмјерен искључиво на креативно рачуноводство.

Ужи предмет истраживања овог рада огледа се у сљедећем: истраживање степена заступљености креативног рачуноводства код нас; истраживање метода креативног рачуноводства приликом састављања финансијских извјештаја, те мјера и техника спречавања и откривања истих; сагледавање међувезености (корелације) креативног рачуноводства с једне стране и квалитета и поузданости финансијског извјештавања, с друге стране; откривање мотива и циљева примјене креативног рачуноводства као и узорке његове појаве; сагледавање посљедица употребе креативног рачуноводства са становишта пореза, добити и ликвидности предузећа; проучавање до сада спроведених истраживања везаних за методологију утврђивања постојања креативног рачуноводства и мјерења квалитета финансијских извјештаја.

Досадашња научна истраживања ове проблематике (*Tang, Chen и Lin, 2008; Dechow, Ge, Larson и Sloan, 2011; Smith, 1996; Tassadaq и Malik, 2015; Okoye и Alao, 2008; Balaciu, Bogdan, Mester и Gherai, 2012* и многа друга релевантна истраживања) и ставови релевантних аутора (*Mulford и Comiskey; Stolowy, Lebas и Ding; Griffiths; Smith; Mathews и Perera; Шкарић Јовановић; Малинић; Белак и други*) ће бити добра полазна основа за стицање нових научних сазнања у овој области.

Када је ријеч о области креативног рачуноводства у нашој земљи, још увијек не постоји довољан ниво свијести о значају и улози ове проблематике којом су се углавном бавили страни аутори и литература. С обзиром да је код нас теоријска мисао о овој проблематици још увијек у зачетку, чини се занимљивим спровести одговарајућа емпириска истраживања на репрезентативном узорку извјештајних ентитета у Републици Српској како би се дошло до нових спознаја. На основу спроведених истраживања створиће се и неопходни предуслови за компаративну анализу са сличним истраживањима која су се спроводила у другим земљама у свијету.

2.2. Преглед истраживања

На почетку дисертације, кандидат ће указати на изазове дефинисања креативног рачуноводства, његове циљеве, мотиве и инструменте, те ће се направити дистинкција између позитивног и негативног креативног рачуноводства. При томе ће се указати на потребу препознавања фактора, подручја и поступака креативног рачуноводства и њиховог утицаја на поузданост и вјеродостојност финансијског извјештавања. У овом дијелу истраживања, кандидат ће дати преглед досадашњих истраживања ове

проблематике, а потом ће приступити избору методолошког приступа истраживању у складу с проблемом и циљевима истраживања дисертације како би се могао фокусирати на план емпиријског истраживања. У наставку, кандидат ће се осврнути на поступке креативног рачуноводства, односно анализираће се рачуноводствене манипулације појединих билансних позиција у билансу стања и билансу успјеха предузећа. Након наведених анализа креираће се модел истраживања који ће омогућити да се дође до информација колики је степен заступљености креативног рачуноводства у финансијским извјештајима привредних друштава Републике Српске, који су мотиви и инструменти реализације циљева креативног рачуноводства, и какве посљедице таква пракса има на квалитет и поузданост финансијског извјештавања. На основу модела истраживања који успостави, кандидат ће извршити емпиријско истраживање и тестирати хипотезе. Ради што објективнијег приказа, односно валидације добијених резултата истраживања неизоставно ће описати евентуалне проблеме са којима се сусрео у поступку израде докторске дисертације, а који су се одразили на резултате истраживања. Након овога представиће резултате истраживања до којих се дошло примјеном дефинисане методологије истраживања, те ће извршити тестирање основне и помоћних хипотеза. Након тестирања хипотеза извршиће дискусију резултата истраживања и резултата тестирања хипотеза. Такође, образложиће научни и прагматични допринос докторске дисертације, те дефинисати даље правце истраживања у овој области. На крају ће сумарно приказати закључке до којих се дошло како на основу теоријског, тако и на основу практичног истраживања.

2.3. Циљеви истраживања

Полазећи од теме, проблема и дефинисаног предмета истраживања, кандидат је поставио научне и друштвене циљеве истраживања.

Научни циљеви истраживања

Научне циљеве истраживања кандидат је дефинисао кроз пет категорија, и то: научно описивање, класификација, откриће, објашњење и предвиђање.

1. Описивање; Овим истраживањем, кандидат ће описати шта се подразумјева под креативним рачуноводством, те указати на основне циљеве и мотиве примјене креативног рачуноводства. С обзиром да креативно рачуноводство у пракси поприма различите форме, кандидат ће описати подручја и факторе који доприносе манипулацији финансијским извјештајима. Кроз критичку анализу, сагледаће инструменте и методе остваривања циљева креативног рачуноводства. На примјерима из праксе, сагледаће ефекте примјене креативног рачуноводства са становишта пореза, ликвидности и добити извјештајних ентитета.

2.Класификација; Кандидат ће издвојити различите појавне облике креативног рачуноводства, утицај сваког од њих на поузданост финансијског извјештавања, те извршити класификацију превара с аспекта њиховог утицаја на порез, ликвидност и добит пословних ентитета.

3.Откриће; Откриће се узорци и мотиви поступака креативног рачуноводства, те степен у којем је креативно рачуноводство присутно у финансијском извјештавању код нас.

4.Објашњење; Објасниће се како примјена практичних поступака креативног рачуноводства утиче на квалитет финансијских извјештаја. Другим речима, кандидат ће

објаснити узрочно – посљедичну зависност добитка, ликвидности и пореза код ентитета, с једне стране, те креативног рачуноводства кроз признавање и вредновање поједињих ставки имовине, обавеза, капитала, прихода и расхода у билансу стања и билансу успјеха, с друге стране.

5.Предвиђање; На основу стечених теоријских и емпиријских спознаја кандидат ће пружити конкретне препоруке и смјернице за унапређење квалитета финансијског извјештавања у Републици Српској како би корисници информација добили објективне, истините и фер информације на темељу којих ће одлучити о својим пословним интересима.

Друштвени циљеви истраживања

Као и код сваког другог истраживања овог типа, поред научног, очекује се да рад пружи и извјестан прагматичан допринос. С обзиром на предмет и проблем истраживања реално је очекивати прагматичан допринос рада за све кориснике финансијских извјештаја, а нарочито за власнике, менаџере, инвеститоре (повјериоце), државу, професионална тијела, професионалне рачуновође, те академску заједницу.

- Власници ентитета заинтересовани су да финансијски извјештаји које им презентује управа предузећа дају истинит и фер приказ приносног и финансијског положаја, како би могли створити реалну слику успешности датог ентитета.

- Менаџменту предузећа, који је одговоран за састављање и тачност финансијских извјештаја, у интересу је да се упозна са појмом креативног рачуноводства и његовим посљедицама на квалитет финансијског извјештавања. Само на тај начин менаџмент може бити свјестан врсте и далекосежности утицаја креативног рачуноводства на финансијску слику предузећа, а тиме и на пословне одлука корисника финансијских извјештаја(инвеститора и повјерилаца).

- За инвеститоре (повјериоце), финансијски извјештаји су постали основни извор информација на основу којих се доносе одлуке о алокацији ресурса. Због тога је од есенцијалне важности постојање повјерења инвеститора (повјерилаца) у истинитост информација из финансијских извјештаја.

- Држава је заинтересована да се упозна са утицајем креативног рачуноводства на порезе те поступцима и методима који се користе за манипулативе са финансијским извјештајима како би могла подузети активности за спречавање истих.

- Професионалним тијелима је у интересу да се обавезното примјеном Међународних рачуноводствених стандарда, односно Међународних стандарда финансијског извјештавања од стране професионалних рачуновођа, у што већој мјери онемогући презентовање нетачних финансијских извјештаја јер се на тај начин подиже квалитет и репутација рачуноводствене професије.

- Професионалне рачуновође су заинтересоване да препознају границу између дозвољеног и недозвољеног креативног рачуноводства, односно границу између манервисања у оквиру законске и професионалне регулативе и свјесног манипулисања рачуноводственим информацијама у циљу лажне слике о пословању предузећа.

- Допринос академској научној заједници огледа се у објашњењу значаја и улоге поузданог (квалитетног) финансијског извјештавања, те користи за даља истраживања у области креативног рачуноводства и финансијског извјештавања.

2.4. Хипотезе истраживања

На основу проблема, предмета и циљева истраживања овог рада, те резултата претходних сличних истраживања, кандидат је поставио основну и помоћне хипотезе. Основна хипотеза директно произилази из проблема истраживања и она гласи:

X0: Примјена (пракса) креативног рачуноводства смањује квалитет и вјеродостојну презентацију информација у финансијским извјештајима привредних друштава у Републици Српској.

Основна хипотеза у овом раду конкретизоваће се путем помоћних хипотеза. Помоћне хипотезе су повезане са узрочницима проблема истраживања и тврде да, управљање добитком, флексибилност рачуноводствене лигислативе и професионалне регулативе, одсуство екстерне и интерне ревизије и ефикасних система контроле, негативно утичу на поузданост и вјеродостојност финансијског извјештавања, односно смањују квалитет презентованих информација.

2.5. Материјал и метод рада

У истраживању и презентацији резултата истраживања кандидат ће се користити бројним научним методама истраживања у одређеним комбинацијама. Прикупљање података укључиће анализу превасходно стране литературе о техникама и поступцима у области креативног рачуноводства, преглед научних и стручних истраживања, тематских чланака и пословних публикација. Након тога извршиће се синтетизовање прикупљених научних података. Прикупљање, обрада, анализа и синтетизовање научних података омогућиће сагледавање узрочно – пољедичне везе између квалитета финансијског извјештавања, с једне стране, и креативног рачуноводства, с друге стране.

Методе анализе и синтезе које се заснивају на индукцији и дедукцији су саставни дио сваке научне студије. Анализа ће се користити приликом интерпретације података прикупљених емпиријским истраживањем и приликом тестирања хипотеза, док ће се синтеза корисити приликом извођења и уопштавања закључака.

У сврху тестирања хипотезе извршиће се прикупљање емпиријских података помоћу анкетних упитника на препрезентативном узорку у десет градова у Републици Српској (Бања Лука, Пријedor, Грађашка, Добој, Брчко, Бијељина, Зворник, Пале, Фоча и Требиње). Емпиријско истраживање ће укључити три категорије популација: Сертификоване рачуновође и Сертификоване рачуноводствене техничаре у Републици Српској, Овлашћене ревизоре и ревизорске куће које су обављале ревизију на територији Републике Српске. План је да се анкетни упитници дистрибуирају на априлским и новембарским континуираним професионалним едукацијама које спроводи Савез рачуновођа и ревизора Републике Српске. На основу спроведеног упитника доћи ће до информација колики је степен заступљености креативног рачуноводства у финансијским извјештајима привредних друштава Републике Српске, који су мотиви и инструменти реализације циљева креативног рачуноводства, и какве пољедице таква пракса има на квалитет и поузданост финансијског извјештавања. Уколико се након добијених податка на основу упитника укаже потреба да се одређени сегменти истраживања детаљније истраже, кандидат ће обавити и интервјуисање са менаџерима, рачуновођама, али и ревизорима. За мјерење дефинисаних индикатора зависне и независних варијабли и подваријабли извршиће се анализа финансијских извјештаја узоркованих привредних друштава у Републици Српској. За ове потребе користиће се и

статистички метод корелације како би утврдили повезаност одређених под(варијабли). За израчунавање коефицијената корелације користиће се статистички пакет SPSS (Statistical Packages for the Social Sciences). Поред статистичког метода корелације, примјениће се и *M-score модел (Beneish-ов тест)* за откривање манипулација у финансијским извјештајима који је креирао Messod D. Beneish, професор са Универзитета у Индијани. (*Beneish, 1991*).

2.6. Научни допринос истраживања

На основу постављених научних циљева и предложених метода, те целокупног истраживања, очекује се научни и прагматични допринос рада. Допринос овог емпиријског истраживања и дисертације која ће произаћи из њега, огледа се у томе да је ово прво значајније истраживање и рад у домаћој литератури које ће се на научно утемељен начин бавити проблемом сагледавања корелације, односно утицаја креативног рачуноводства на квалитет финансијског извјештавања. Истраживањем ће се посебно показати како, на који начин и у којој мјери поједини облици креативног рачуноводства дјелују на поузданост и вјеродостојност финансијских извјештаја.

Након спроведених емпиријских истраживања очекује се да кандидат дође до слједећих резултата:

- На бази научних и практичних истраживања у овој области доћи ће се до спознаје о степену заступљености креативног рачуноводства у пракси наших предузећа, мотивима и инструментима, као и последицама које његово присуство има на квалитет финансијског извјештавања.

- С обзиром да је ово прво обимније и озбиљније истраживање и рад у домаћој литератури, очекује се да ће ово емпиријско истраживање омогућити да утврдимо колико су финансијски извјештаји поуздани код нас тј. колико је квалитетно финансијско извјештавање, односно колико се инвеститори могу ослонити на податке и показатеље из финансијских извјештаја приликом анализа и доношења одлука.

- Спроведена истраживања и анализе ће пружити корисне информације ревизорима, регулаторима, инвеститорима, корисницима финансијских извјештаја и другим релевантним факторима о мјесту, улози и значају креативног рачуноводства у процесу финансијског извјештавања, подручјима могућих манипулација и погрешног исказивања финансијских извјештаја, те усмјерити законодавца и професионалног регулатора у правцу сузбијања креативне рачуноводствене праксе и смањења ризика од превара у систему финансијског извјештавања.

- Ово истраживање пружиће одговор на питања: које су консеквенце употребе креативног рачуноводства у компанијама, могу ли се манипулације овог типа идентификовати и отклонити и на који начин.

- Очекује се да ће резултати овог истраживања помоћи и оспособити рачуновође да препознају где је граница између дозвољеног и недозвољеног креативног рачуноводства, односно граница између манервисања у оквиру законске и професионалне регулативе и свјесног манипулисања рачуноводственим информацијама у циљу креирања лажне слике о пословању предузећа.

- Кандидат очекује да ће нове чињенице и емпиријска сазнања до којих буде дошао пружити допринос академској заједници и створити полазну основу за даља истраживања у овој области, те отворити нова подручја истраживања.

3. ОЦЛЕНА И ПРИЈЕДЛОГ

На основу увида у документацију и податке које је кандидат Mr Синиша Рајковић поднио Економском факултету Универзитета у Бањој Луци, приликом пријаве теме докторске дисертације под насловом „Утицај креативног рачуноводства на квалитет финансијског извјештавања привредних друштава у Републици Српској“, Комисија је јединствена у оцјени да кандидат испуњава све законом предвиђене услове за израду докторске дисертације и да је предложена тема погодна и прихватљива да се истражује као докторска дисертација.

Позитивну оцјену о подобности кандидата Комисија доноси имајући у виду:

- да кандидат Mr Синиша Рајковић има звање магистра економских наука из научне области у којој пријављује тему докторске дисертације;
- да кандидат има објављене научне и стручне радове који, по оцјени рецензентата потврђују способност и квалификованост кандидата за коришћење научне методологије у истраживањима економских појава;
- да је кандидат добар познавалац области у којој пријављује докторску дисертацију, тако да је Комисија мишљења да је уз остале наведене предности, дорастао једној овако изазовној теми;
- да је радио на различитим позицијама стекао значајно практично и истраживачко искуство;
- Кандидат се одликује карактерним и професионалним квалитетима потребним за бављење научним радом.

Позитивну оцјену о прихватљивости предложене теме докторске дисертације под насловом „Утицај креативног рачуноводства на квалитет финансијског извјештавања привредних друштава у Републици Српској“ Комисија заснива, између остalog, и на овим чињеницама:

- кандидат, нити било које друго лице, до сада није предлагало или радио докторску дисертацију под наведеним насловом на Економском факултету Универзитета у Бањој Луци, а према информацијама доступним комисији, ни на другим факултетима у БиХ и окружењу;
- тема је по радном наслову и основним садржајним назнакама и по задатом циљу довољно широка да се може сматрати подобном за самостално научно истраживање;
- тема дисертације је изузетно актуелна, а посебно са аспекта утврђивања заступљености креативног рачуноводства у финансијским извјештајима извјештајних ентитета те унапређења квалитета финансијског извјештавања привредних друштава у Републици Српској;
- методологија оцјене утицаја креативног рачуноводства на квалитет финансијског извјештавања је недовољно развијена, тако да ће и ово истраживање, које верификује наведени проблем, представљати прилику да се да научни допринос усавршавању наведене методологије којом ће се обезбиједити већа поузданост и вјеродостојност финансијских извјештаја, што ће представљати видљив научни допринос;

- сваки научни допринос на основу кога би се оценила могућност унапређења квалитета и поузданости финансијског извештавања био би од велике користи. Ова дисертација управо трага за тим рјешењем, што јој даје карактер врло актуелног и врло корисног истраживања.

Имајући у виду наведено, оцјене о подобности кандидата и теме докторске дисертације Mr Синише Рајковића, Комисија предлаже Научно–наставном вијећу Економског факултета и Сенату Универзитета у Бањој Луци да прихвати овај извјештај о оцјени подобности теме и кандидата за израду докторске тезе и одобри Mr Синиши Рајковићу израду докторске дисертације под насловом „Утицај креативног рачуноводства на квалитет финансијског извештавања привредних друштава у Републици Српској“.

У Бањој Луци, 14.11.2016. године

ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. Проф. др Новак Кондић, редовни професор, Економски факултет Универзитета у Бањој Луци, ужа научна област *Рачуноводство и ревизија*, предсједник

2. Проф. др Драган Микеревић, редовни професор, Економски факултет Универзитета у Бањој Луци, ужа научна област *Пословне финансије*, члан

3. Проф. др Ката Шкарић Јовановић, редовни професор, Економски факултет Универзитета у Београду, ужа научна област *Рачуноводство и пословне финансије*, члан

